

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.y-su.am
publishing.y-su.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 32.625 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒԹՎՈՐՄԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ԱՐԴԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ
ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ 7

Վիկտորյա Օհանյան

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ՄԻՋՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԻՆՏԵԳՐԱԼ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 21

Տարոն Միմոնյան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ XXI
ԴԱՐՈՒՄ. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 34

Варе Геворкян

К ВОПРОСУ О МЕХАНИЗМЕ ВЛАСТИ КАК О СТРУКТУРНОМ
ЭЛЕМЕНТЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ОБЩЕСТВА 46

Գևորգ Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ 58

Վարդան Այվազյան

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՍԵՄԱՏԵԽՆԻԿԱՆ.....78

Անահիտ Մանասյան

ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 95

Ռուստամ Մախմուդյան

ԵԶՐԻՆԵՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅՆՈՐԵՆ ԶՃԱՆԱԶՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ 111

Հասմիկ Ենգոյան

2016 թ. Դեկտեմբերի 16-ի «ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՎ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՀՀ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ.....130

Рита Арустамян	
ФУНКЦИЯ ОХРАНЫ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН И ИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПЕРЕД ОБЩЕСТВОМ	138
Դավիթ Հակոբյան	
ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ.....	154
Լիպարիտ Մելիքջանյան	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՍԵՐՎԻՏՈՒՏԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.....	166
Արսեն Թավադյան	
ԱՆՎԱՎԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	176
Ռաֆիկ Գրիգորյան	
ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻ ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ՍԱՐՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	189
Արա Գաբուզյան	
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾՈՎ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼՈՒ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....	203
Աննա Մարգարյան	
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ	213
Тигран Симонян	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, ГОСУДАРСТВЕННО- ПРАВОВЫЕ, ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ МОЛОДЕЖИ.....	234
Սամվել Դիբրանյան	
ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ԷԱԿԱՆ ԽԱԽՏՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԲԵԿԱՆՍԱՆ ՀԻՄՔ	262

Վահե Ենգիբարյան

ԴԱՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ
ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....276

Տաթևիկ Սուլջան

ԱՆՁԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԳԱՂՏՆԻ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՑՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 296

Արմեն Հովհաննիսյան

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԲՈՂՈՔ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....314

Սերգեյ Մարաբյան

ԱՆՉԱՓՈՒՄԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԴԱՏՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԱՄ ՊԱՏԺԻՑ
ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑ ԿԻՐԱՌԵԼՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ.....326

Հրայր Ղուկասյան, Անահիտ Հարությունյան

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ
ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ
ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ.....352

Գուրգեն Ներսիսյան

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....375

Սերգեյ Մեղրյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ,
ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ
ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ.....395

Վահե Հովհաննիսյան	
ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	430
Վարդուշ Եսայան	
ՀԱՅՑԱՊԱՀԱՆՋԻ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ	
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	445
Վահագն Դալլաքյան	
ՀԱՅՑԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	458
Օլիմպիա Գեղամյան	
ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԱՐՏԱԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	472
Տիգրան Խաչիկյան	
ԵՍՏՄ ՄԱՔՄԱՅԻՆ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ «ՄԱՔՄԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	484
Հեղինե Գրիգորյան	
ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ	496
Անի Սիմոնյան	
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	513

**ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ
ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԻԶՃՑՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԻՆՏԵԳՐԱԼ
ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Վիկտորյա Օհանյան

***ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի
դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու***

*Երբեմն որոշումները, որոնք լավագույնն են
անհատների համար, կարող են չարիք լինել
խմբի (հասարակության) համար:*

«The Economist» ամսագիր, 7 սեպտեմբերի, 2016¹

21-րդ դարի իրողությունները նոր մարտահրավերներ են նետում իրավունքին. կանտյան «իրավունքի սահմանման փնտրտուքը» առավել քան արդիական է մեր օրերում: Իրավունքի մասին պատկերացումները կարող են հարաբերականորեն ճշմարիտ, համակողմանի և հիմնավորված լինել միայն որոշակի ժամանակաշրջանի համար՝ որոշակի պարադիգմաների շրջանակներում. դրա պատճառը ոչ միայն գիտական մտքի զարգացումն է, այլև հիմնականում մարդկային հասարակության փոփոխության դինամիկան: Իրավունքի «մաքուր» ուսմունքը, իրավունքի իմաստավորումը առանց դրա ներգործության օբյեկտի՝ վարքագծի, հասարակական հարաբերության, հասարակական իրողությունների հետ սերտ կապի և փոխապայմանավորվածության խորը ուսումնասիրման, նման են ֆուտբոլի, որտեղ խաղացողը գիտի կանոնները, հետևում է դրանց, կիրառում է լավագույն հնարքները, սակայն չի տեսնում դարպասը: Հայաստանի իրավական իրականությունը լի է օրինակներով, երբ ընդունված իրավակարգավորումը իր բնույթով «իրավական» է², համապատասխանում է իրավաբանական տեխնիկայի բոլոր կանոններին, այսինքն՝ իրավունքի նորմ է թե՛ ձևի և թե՛ էության տեսանկյուններից, բայց, այդուհանդերձ, չի բերում որևէ դրական

---

¹ <https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2016/09/economist-explains-economics>

² Եզրույթն օգտագործվում է իրավաբանական իրավահասկացողության (բնական-իրավական և ազատական-իրավաբանական) տեսանկյունից:

փոփոխության հասարակական կյանքում: *Հարց. արդյո՞ք իրավունքի դերն է նման փոփոխության բերելը, թե՞ իրավունքի հիմնական գործառույթը հասարակական հարաբերությունների կարգավորվածությունն ապահովելն է:* Հարցը, իհարկե, որոշակիորեն կապված է իրավունքի տեսության շրջանակներում իրավահասկացողության լեգիտական և իրավաբանական տիպերի հակադրման հետ¹, սակայն չի հանգում վերջինիս և սույն հոդվածում քննարկվում է այլ տեսանկյունից:

Ավանդական իրավագիտությունը իրավունքը արժևորում է որպես հասարակական հարաբերությունների կարգավորիչ: Եթե ամփոփենք «կարգավորիչ» գործառույթի որակական կողմը, առաջ են գալիս հետևյալ հատկանիշները՝ նորմատիվություն, համապարտադիրություն, ապահովվածություն պետական հարկադրանքով (պոզիտիվիստական պարադիգմա), բնական օրենքներով, արժեքներով և սկզբունքներով կանխորոշվածություն (բնական-իրավական պարադիգմա), ձևական հավասարություն, արդարություն և ազատություն (ազատական-իրավաբանական պարադիգմա), հասարակությունում գործող օբյեկտիվ օրինաչափություններին համապատասխանություն (սոցիոլոգիական պարադիգմա), անհատի և կոլեկտիվի հոգեբանական (հուզական) անգիտակցական մղումներով պայմանավորվածություն (հոգեբանական պարադիգմա): Պետք է նշել սակայն, որ իրավահասկացողության այս բոլոր տիպերը նշանավորում են իրավունքի տեսության՝ որպես հասարակական գիտության մինչդասական և դասական շրջանը²: Այս բոլոր պարադիգմաներում իրավունքի հիմնական սուբյեկտը՝ անհատ մարդը, շատ փոքր դերակատարում ունի իրավունքի ձևավորման գործընթացում, իրավունքն իր էությանմբ և բովանդակությամբ ի վերջո համարվում է նախատրված, պայմանավորված բազում օբյեկտիվ գործոններով և սուբյեկտիվ գործոններով, բայց չկախված իրավունքի հասցեատիրոջից: Մարդը, լինելով սուբյեկտիվ իրավունքի սուբյեկտ, օբյեկտիվ իրա-

---

¹ Տե՛ս, օրինակ, **Проблемы общей теории права и государства: Учебник для вузов** / Под общ. ред. В. С. Нерсесянца, М., 2004, էջ 135:

² Իրավունքի տեսության՝ որպես գիտության զարգացման շրջանների մասին ավելի մանրամասն տե՛ս **Разуваев Н. В., Современная теория права в поисках постклассической парадигмы познания**, Правоведение, N 5(316), 2014, էջեր 137-151:

վունքի օբյեկտ է՝ հանձին հասարակական հարաբերություններում իր վարքագծի:

Դժվար է չհամաձայնել այն մտքի հետ, որ ավանդական իրավագիտությունն իր մինչդասական և դասական պարադիգմաներով հետ է մնում այն գործընթացներից, որոնք ընթանում են բնական գիտություններում, ինչպես նաև որոշ հասարակական գիտություններում, ինչը նշանակում է, որ իրավունք երևույթի գիտական իմաստավորումը ոչ բոլոր դեպքերում է համապատասխանում 21-րդ դարի հասարակական-իրավական իրականությանը: Ժամանակակից գիտության կենտրոնում են հարաբերականությունը և մարդը՝ որպես ստեղծարար, այլ ոչ թե օբյեկտ: Հետևաբար, ժամանակակից իրավագիտության շրջանակներում իրավունքի տեսության կողմից պետք է ուսումնասիրության առարկա դարձվեն իրավունքի նոր որակներ, մասնավորապես

- կարգավորման ներուժը, որն ունակ է բերելու սոցիալապես նշանակալի փոփոխության, մարդու համար ստեղծելու իր իրավունքների լիարժեք և արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ պայմաններ,

- բարդ համակարգ և բարդ համակարգի տարր լինելը՝ մյուս տարրերի հետ (օրինակ՝ սոցիալական նորմերի) փոխգործակցության և փոխկապվածության պայմաններում,

- մարդու համար, սակայն նաև մարդու միջոցով ձևավորվելը և այս գործընթացի վրա ազդող բազմաթիվ դետերմինանտների անհրաժեշտ և պատահական ազդեցության գնահատումը:

Այս և այլ կարևոր առումների գիտական հիմնավորումը հնարավոր չէ ավանդական իրավագիտության շրջանակներում: Ավելին, իրավագիտությունը գիտության այլ ճյուղերից «մաքրագերծելու» ջանքերը երբեմն լիովին հեռացնում են իրավունքի տեսությունը կյանքից և բացառում են դրա նվաճումների գործնական կիրառությունը: Ռոմաշովը դիպուկ նշում է. «Մենք՝ տեսաբաններս, ձգտելով «մաքուր իրավունքին», վեր ենք ածվում իրավագիտության սխալաստների, իսկ դա հանգեցնում է մեր գիտական ձեռքբերումների նկատմամբ հետաքրքրության բացակայությանը թե՛ ճյուղային իրավաբանական գիտությունների ներկայացուցիչների և թե՛ պրակտիկ իրավաբանների կողմից»¹: Առաջանում է գիտության և պրակտիկայի

---

¹ St' u Ромашов Р. А., Интегральная юриспруденция и энциклопедия права: историко-методологический анализ, Правоведение, N 3 (308), 2013, էջ 107:

միջև այն խորը անջրպետը, որի գիտակցման և հաղթահարման խնդրի առջև կանգնած ենք այսօր բոլորս:

Իրավաբանական գիտության վերջին տասնամյակների զարգացումները ցույց են տալիս, որ իրավունքն իսկապես դիտարկվում է որպես բարդ համակարգ և հետևաբար չի կարող համակողմանիորեն ուսումնասիրվել իր՝ հասարակական հարաբերությունների վրա ունեցած ներգործության տեսանկյունից, եթե չդարձվի միջճյուղային գիտական ուսումնասիրության առարկա: Ժամանակակից աշխարհում, որտեղ ամեն ինչ փոխկապակցված է, և բոլոր տարրերը գտնվում են սիներգիայի գործընթացների մեջ, իրավունքի՝ որպես սոցիալական կարգավորիչի դերը, նշանակությունը և իրական ներուժը պետք է նորովի իմաստավորվեն այնպիսի մոտեցման ու մեթոդաբանության և, վերջապես, իրավունքի տեսության այնպիսի նոր պարադիգմայի տեսանկյունից, որը համահունչ է բարդ համակարգերի տեսությանը և արդի իրողությունների թելադրանքին¹: Իրավունքի իմաստի և բովանդակության փնտրտուքն այսօր շարունակվում է հավանականությունների տեսության, խաղերի տեսության և այլ մաթեմատիկական-տնտեսագիտական գործիքակազմերի կիրառմամբ, սոցիալական նորմերի և սոցիալական փոփոխության մասին սոցիոլոգիական ուսմունքների շրջանակներում, գեշտալտ հոգեբանության և այլ գիտությունների նվաճումների կիրառմամբ: Այս մոտեցումը հանգեցրել է որոշ զարգացումների նաև իրավունքի տեսության շրջանակներում: Որոշ տեսաբանների կողմից առաջ են քաշվել իրավունքի տեսության նոր պարադիգմաներ, օրինակ՝ իրավունքի կոմունիկատիվ (հաղորդակցական) տեսությունը և հայեցակարգը², նորովի իմաստավորվում է իրավունքի ինտեգրալ տեսու-

---

¹ Տե՛ս **Taron V. Simonyan**, “Nash Equilibrium as a Mean for Determination of Rules of Law (for sovereign actors)”, Journal of Scientific Articles dedicated to the 80th anniversary of the Faculty of Law (YSU), էջ 19:

² Տե՛ս **Поляков А. В.**, **Коммуникативная концепция права (генезис и теоретико-правовое обоснование)**: диссертация на соискание учебной степени доктора юридических наук в виде научного доклада. СПб., 2002, ինչպես նաև **Архипов С. И.**, Коммуникативная теория права А. В. Полякова, Российский юридический журнал, 2016, N 4, էջեր 20-27; **Кравец В.**, **Юридическая коммуникация в современных правовых системах (теоретико-правовая перспектива)**, Правоведение, N 5, 2011 և այլն:

յունը. իրավունքի տեսությունը նույնպես դինամիկ զարգանում է: Ամեն դեպքում, նույնիսկ անկախ տիրապետող պարադիգմաներից՝ անվիճելի է, որ իրավունքի տեսությունը լայն իմաստով կարող է միայն շահել՝ օգտագործելով գիտության այլ ճյուղերում արտաքնապես դրսևորվող վարքագծի և հասարակական հարաբերությունների հետազոտման տեսությունները, մեթոդաբանությունն ու գործիքակազմը:

Որպես օրինակ անդրադառնանք կիրառական մաթեմատիկայի ճյուղ հանդիսացող խաղերի տեսությանը: Դրա կիրառումը տնտեսագիտությունում, միջազգային հարաբերությունների և սոցիոլոգիայի ոլորտում արդեն իսկ տասնամյակների պատմություն ունի: Հասարակական գիտություններում խաղերի տեսությունը ծառայում է հիմնականում որպես կանխատեսման գործիք: Իրավունքի ներգործության օբյեկտը վարքագիծն է, հետևաբար իրավունքի կենսագործման համար ևս վարքագծի համար սահմանված չափորոշիչների պայմաններում կանխատեսումը, թե վարքագծի բոլոր հնարավոր տարբերակներից որ մեկը կընտրվի հասարակական հարաբերության մասնակիցների կողմից, շատ կարևոր է: Հետաքրքիր է, որ խաղերի տեսության նվաճումների կիրառումը հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ հետապնդում է հենց կանխատեսման, այլ ոչ թե մաթեմատիկական ճշտությամբ վերիֆիկացման նպատակ¹: Իրավունքի զարգացմանը զուգընթաց մարդու իրավունքների իրավունքի առաջնայնության, ազատական-ժողովրդավարական արժեքների հաղթանակման, իրավական պետության և քաղաքացիական հասարակության հայեցակարգերի զարգացման, անհատի՝ որպես իրավական էակի և ինքնակառավարվող, ինքնակազմակերպվող քաղաքացիական հասարակության անդամի ճանաչման գործընթացները ընդլայնում են դիսպոզիտիվությունն ու բազմատարբերակությունը իրավունքում, ինչի պայմաններում իրավունքի կարգավորիչ ներգործության կանխատեսումը առավել ևս դառնում է կարևոր:

---

¹ Տե՛ս **Jessie Bernard**, “The Theory of Games”, American Journal of Sociology 59 (1954), p. 412, հղումն ըստ **Richard Swedberg**, “Sociology and Game Theory: Contemporary and Historical Perspectives”, Theory and Society, Vol. 30, N. 3 (June 2001), էջ 305:

Խաղերի տեսությունը իրավունքում կիրառելու վերաբերյալ կան մի շարք աշխատություններ, որոնցում հիմնավորվում է խաղերի տեսության հայեցակարգերի կիրառումը բոլոր այն դեպքերում, երբ խաղի (մեր դեպքում՝ հասարակական հարաբերության) մասնակիցները ինքնուրույնաբար որոշում կայացնողները, ենթադրաբար գործում են խելամիտ և ռացիոնալ¹: Ինքնուրույնաբար և խելամտորեն (իր իրավունքների և օրինական շահերի գիտակցմամբ) գործելու կանխավարկածն ընկած է նաև իրավաչափ վարքագծի հիմքում, որովհետև իրավունքի տեսության շրջանակներում վերջինս կապվում է այնպիսի «գիտակցական» կատեգորիաների հետ, ինչպիսիք են՝ իրավագիտությունը (հատկապես՝ իրավական գաղափարախոսությունը) և իրավական մշակույթը: Հետևաբար, խաղերի տեսությունը իրավունքում կիրառելիս վերցվում է իրավունքի կարգավորման ոլորտում գտնվող խնդրո առարկա հասարակական հարաբերությունը և դիտարկվում որպես խաղ, ինչը հնարավորություն է տալիս կանխատեսելու և վերլուծելու իրավահարաբերության սուբյեկտների վարքագիծը:

Խաղերի տեսության շրջանակներում Ջոն Նեշի կողմից առաջարկված հավասարակշռության գաղափարը², թերևս, առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում իրավունքի կենսագործման տեսանկյունից: Ըստ Նեշի ոչ համագործակցային խաղում, այսինքն՝ այնպիսի խաղում, որտեղ մասնակիցները հնարավորություն չունեն պայմանավորվելու, կամ չկա պայմանավորվածությունները կյանքի կոչելու որևէ գործուն մեխանիզմ, միշտ առկա է խաղացողների ռազմավարությունների այնպիսի համադրություն, որի պայմաններում խաղացողը չի կարող ավելի լավ ռազմավարություն և ավելի լավ արդյունք գրանցել առանց մյուս խաղացողների ռազմավարությունների փոփոխության: Այդ վիճակը կոչվում է Նեշի հավասարակշռություն, և այն ունի կայուն բնույթ, քանի որ խաղի պայմաններ

---

¹ **Morten Hviid**, “Games Lawyers Play?”, review of “Game Theory and the Law” by Douglas G. Baird, Robert H. Gertner and Randal C. Picker, *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 17, N. 4 (Winter, 1997), p. 707-708.

² Նեշի հավասարակշռության տեսությունը (Nash equilibrium) լայն կիրառություն է ստացել տնտեսագիտության և սոցիոլոգիայի մեջ, դրա հեղինակ Ջոն Նեշը 1994 թ. արժանացել է Նոբելյան մրցանակի:

րում, երբ յուրաքանչյուրը հետապնդում է իր շահերը և գործում ինքնուրույն, Նեշի հավասարակշռության վիճակը առավել շահեկան և ապահով վիճակն է յուրաքանչյուրի համար, որտեղ նվազագույնի է հասցված այլ խաղացողների գործողությունների արդյունքում վնաս կրելու ռիսկը: Յուրաքանչյուրը կայացնում է իր համար առավել շահեկան որոշումը՝ հիմք ընդունելով մյուսների վարքագծի մասին սեփական կանխատեսումները: Բիարկե, Նեշի հավասարակշռության վիճակը բնավ չի հանդիսանում օբյեկտիվորեն լավագույնը խաղացողների համար: Ավելին, ողջ խմբի համար այն կարող է լինել նաև բացասական: Հարցն այն է, որ ավելի լավ արդյունք հնարավոր է միայն այն դեպքում, եթե խաղի մասնակիցները համագործակցեն ընդհանուրի և յուրաքանչյուրի համար ավելի մեծ բարիքի նպատակով: Ոչ համագործակցային հարաբերության մեջ դա հնարավոր չէ:

Նեշի հավասարակշռության հայեցակարգը, փաստորեն, կիրառելի է այնպիսի հասարակական հարաբերության նկատմամբ, որի մասնակիցները իրավունքի նորմերով սահմանափակված լինելու պայմաններում ունեն վարքագծի որոշակի տարբերակներ ընտրելու հնարավորություն: Այսինքն՝ Նեշի հավասարակշռությունը կիրառելի է իրավունքի դիսպոզիտիվ նորմերով կարգավորվող հասարակական հարաբերության նկատմամբ: Ավելին, եթե ելնենք այն կանխադրությից, որ իրավունքը սոցիոնորմատիվ կարգավորման համակարգի մեկ տարրն է միայն, իսկ մարդկանց վարքագիծը հասարակական հարաբերություններում ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն կարգավորվում է կամ ենթարկվում է համակարգի մյուս տարրերի, մասնավորապես՝ սոցիալական նորմերի ներգործության, ընտրությունը իրավաչափ և ոչ իրավաչափ վարքագծի սպեկտրում նույնիսկ իմպերատիվ նորմերի դեպքում ևս կարող է հետագոտվել խաղերի տեսության տեսանկյունից:

Քննարկենք այս դատողությունը ստորև ներկայացված օրինակի միջոցով: Դատավորի վարույթում գտնվում է գործ, որի կողմերից մեկը դատավորի հարևանն է: Դատավորը չի հայտնում ինքնաբացարկ: Մյուս կողմը ներկայացնում է դատավորի ինքնաբացարկի միջնորդություն:

Դատավորի վարքագծի տարբերակներն են՝ ա) ընդունել միջնորդությունը և ինքնաբացարկ հայտնել, բ) մերժել միջնորդությունը և շարունակել քննել գործը: Կողմի վարքագծի տարբերակներն են

ա) գործի քննության արդյունքներով բավարարված չլինելու դեպքում բողոքարկել վերջնական դատական ակտը վերաքննիչ դատարան, բ) դիմել Բարձրագույն դատական խորհրդում դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտին՝ դատավորի կողմից վարքագծի կանոնների խախտման հիմքով դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու միջնորդությամբ:

Քանի որ կողմը հարաբերության տվյալ փուլում կատարել է այն միակ քայլը, որ հասանելի էր իրեն իրավական կարգավորման շրջանակներում՝ ներկայացրել է դատավորի ինքնաբացարկի միջնորդությունը, և ռազմավարության փոփոխություն տեղի ունենալ չի կարող, քննարկենք դատավորի տեսանկյունից վարքագծի առավել օպտիմալ տարբերակը¹:

1) Հասարակության մեջ դատավորը ընկալվում է որպես սխալի իրավունք չունեցող լավագույն մասնագետ. եթե դատավորը ինքնաբացարկ հայտնի, տպավորություն կստեղծվի, որ դատավորը փորձում էր կոծկել իր՝ անաչառ չլինելու հանգամանքը կամ բավարար չի տիրապետում օրենքին և դատավորի վարքագծի կանոններին, ինչը բացասաբար կանդրադառնա իր հեղինակության վրա. քանի որ դատավորի կողմից արդեն իսկ թույլ է տրված խախտում՝ ինքնաբացարկի հիմքերի առկայության պարագայում ինքնաբացարկ չհայտնելը, դատավորի համար անբարենպաստ հետևանքների հավանականությունը կազմում է 100 տոկոս:

2) Եթե դատավորը ինքնաբացարկ չհայտնի, կողմը չի բողոքարկի դատական ակտը վերաքննիչ դատարան այդ հիմքով, եթե դատական ակտը կայացվի իր օգտին, բողոքարկվելու դեպքում, հնարավոր է, վերաքննիչ դատարանը չգտնի, որ առկա էր ինքնաբացարկի հիմք, կարգապահական վարույթ հարուցող սուբյեկտը կարող է չընդունել դիմումը՝ հիմնավորված չլինելու հիմքով և այլն. այսպիսով՝ հավա-

---

¹ Այս և այլ օրինակներում վարքագծի տարբերակները քննարկվում են ոչ թե իրավաչափության, այլ խաղերի տեսության տեսանկյունից, որի պայմաններով յուրաքանչյուր անհատ գործում է ինքնուրույն՝ իր շահերից ելնելով: Տվյալ դեպքում դատավորի շահն այն է, որ չբացահայտվի իր կողմից թույլ տրված վարքագծի կանոնների խախտումը՝ ինքնաբացարկի հիմքերի առկայության դեպքում ինքնաբացարկ չհայտնելը:

նականությունը, որ դատավորը կկրի անբարենպաստ հետևանքներ, շատ ավելի փոքր է, քան 100 տոկոսը:

Ավելի քան հավանական է, որ դատավորը նման իրավիճակում կընտրի ինքնաբացարկ չհայտնելու ռազմավարությունը. հաշվի առնելով նաև կողմից շահերն ու գործելու հնարավորությունները՝ սակասեղծի տվյալ հարաբերության շրջանակներում Նեշի հավասարակշռության վիճակ:

Արդյո՞ք Նեշի հավասարակշռության վիճակը իրավահարաբերության շրջանակներում նպաստում է իրավունքի նորմի լիարժեք կենսագործմանը, այսինքն՝ այն սոցիալական բարիքին, որին ծառայում է նորմը: Ակնհայտ է, որ դատավորի ընտրությունն այն իրավաչափ վարքագիծը չէ, որին ուղղված են դատավորի անաչառությունն ապահովող իրավական կարգավորները, ավելին, ստեղծված իրավիճակը շատ հեռու է այն սոցիալական բարիքից, որը պետք է ձևավորվեր կարգավորման արդյունքում՝ հասարակության վստահությունը դատական համակարգի անաչառության մեջ, արդարադատության շահերի հաղթանակը: Նեշի հավասարակշռության պայմաններում յուրաքանչյուրը ստեղծված իրավիճակում գործում է իր համար «շահավետ» ձևով, սակայն տուժում է խմբի՝ հասարակության շահը՝ ի դեմ արդար դատաքննության:

Ո՞րն է խնդիրը: Գործող իրավակարգավորումները նախատեսում են դատավորի ինքնաբացարկի ինստիտուտը, հստակ կարգավորում են ինքնաբացարկ հայտնելու հիմքերը և կարգը, դատավորի վարքագծի կանոնները և դրանց իրականացման կառուցակարգերը: Մի կողմից, եթե քննության առնենք գործող կարգավորումները դրանց «իրավական» լինելու տեսանկյունից, ապա վերջիններս չեն խաթարում իրավունքի ընդհանուր սկզբունքները, չեն հակասում Սահմանադրությանը և միջազգային իրավունքի նորմերին: Իրավակարգավորումները ընդունվել են սահմանված կարգով, դրանց ձևավորման գործընթացում կիրառվել և պահպանվել են այն բոլոր մեթոդներն ու ընթացակարգերը, որոնք ուղղված են իրավական կարգադրագրի այնպիսի բովանդակության ապահովմանը, որը հետագայում կկենսագործվի հասարակական հարաբերություններում (հանրային լուսմներ, մասնագիտական քննարկումներ, իրավական ԿԱԳ և այլն): Այդուհանդերձ, իրավունքի կարգավորիչ գործառույթը չի կենսագործվում: Իսկ սիստեմատիկորեն չկենսագործվող իրա-

վունքը ոչ այլ ինչ է, քան իրավունքի պատրանք: Ակնհայտ է նաև, որ այս արդյունքի հանգեցրել է հենց ինքը՝ իրավական կարգավորումը, որի վալիդությունը չի գնահատվել մարդկանց սոցիալական վարքագծի դետերմինանտների, շարժառիթների և նպաստող ու խոչընդոտող գործոնների տեսանկյունից: Իրավական կարգավորումը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Նեշի հավասարակշռությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է: Արդի իրավագետների մեծ մասն անվերապահորեն ընդունում է այն հիմնական պոստուլատը, որ մարդիկ գործում են բացառապես (կամ հիմնականում) սեփական շահերն առավել լիարժեք իրականացնելու տեսանկյունից: Եվ այդ դեպքում հարցերի հարցն այն է, թե ո՞րն է հասարակական բարիքը, և ի՞նչ եղանակով պետք է տրվի իրավական կարգավորումը, որպեսզի անհատների եսակենտրոն վարքագծերի համադրման արդյունքում իրավունքի նորմը տանի դեպի հասարակական բարիք¹: Այս հարցի հստակ և արագ լուծումը կարևոր է նաև այն պատճառով, որ մարդիկ, որպես կանոն, հակված են կրկին և կրկին կիրառելու այն վարքագծային մոդելները, որոնք մեկ անգամ արդեն իսկ դրական արդյունքներ են տվել շահերի առավել բավարարման տեսանկյունից²: Իսկ բազմակի կիրառությունը կարող է ձևավորել սոցիալական նորմ, որի հետագա հաղթահարումը իրավունքի նորմի միջոցով դյուրին չի լինի:

Եթե այս տրամաբանությամբ մոտենանք խնդրին, իրավաձևավորման ժամանակ խնդրո առարկա հասարակական հարաբերության մասնակիցների կանխատեսվող վարքագծի տարբերակների և դրանց՝ Նեշի հավասարակշռության բացահայտումը հնարավորություն կտար առաջարկելու այնպիսի իրավակարգավորում, որը կհանգեցնեք Նեշի հավասարակշռության կետի շեղման՝ նախանշելով վարքագծի լրացուցիչ տարբերակներ, կամ նախատեսելու համագործակցություն խթանող կարգավորում, քանի որ համագործակցությունը ինքնին խախտում է Նեշի հավասարակշռությունը դեպի ավելի լավ արդյունք և ավելի մեծ բարիք յուրաքանչյուր կողմի հա-

---

¹ **Lawrence E. Mitchell**, “Understanding Norms”, The University of Toronto Law Journal, Vol. 49, No. 2 (Spring, 1999), p. 189.

² **Robert Axelrod**, “An Evolutionary Approach to Norms”, The American Political Science Review, Vol. 80, No. 4 (Dec., 1986), p. 1096.

մար: Մեր բերած օրինակում պատկերացնենք, որ իրավակարգավորումը նախատեսում է ինքնաբացարկի միջնորդության քննարկման և լուծման այլ կարգ. բացի դատավորից՝ միջնորդությունը անանուն ձևով (դատական համակարգի ԻՏ համակարգի միջոցով) միաժամանակյա քննարկման է ներկայացվում ևս երկու դատավորների, որոնցից յուրաքանչյուրը պարտավոր է առաջարկել միջնորդության լուծման իր տարբերակը, որը ուղարկվում է գործը քննող դատավորին և միջնորդություն ներկայացրած կողմին: Առնվազն մեկի կողմից ինքնաբացարկի հիմք ճանաչվելու դեպքում գործ քննող դատավորը պարտավոր է ինքնաբացարկ հայտնել: Այսպիսի իրավակարգավորման դեպքում դատավորի համար վարքագծի տարբերակների ցանկը և անբարենպաստ հետևանքների հավանականությունը փոխվում են: Դատավորը գիտակցում է ինքնաբացարկի հիմքերի առկայության հավանական ճանաչումը մյուս դատավորների կողմից, իր կողմից հիմքերի չընդունման և միջնորդության մերժման դեպքում է այս անգամ անմիջապես հարց առաջանալու իր անաչառության կամ արհեստավարժության վերաբերյալ, ինչը կարող է նախականիսչ էֆեկտ ունենալ և դրդել դատավորին ինքնաբացարկի հիմքերի առկայության դեպքում ինքնաբացարկ հայտնել՝ չսպասելով կողմի միջնորդությանը: Նման պրակտիկան կնպաստի դատական իշխանության անաչառության վերաբերյալ վստահության ձևավորմանը:

Սույն հոդվածի շրջանակներում մեր նպատակը չէ առաջարկել դատավարական օրենսդրության կամ դատավորի վարքագծի կանոնների փոփոխություն: Այդպիսի փոփոխության անհրաժեշտությունը, ընդհակառակը, պետք է լուրջ քննության առնվի՝ ուսումնասիրելով դատական պրակտիկան, դատական կորպուսի ներկայացուցիչների հոգեբանական առանձնահատկությունները և կորպորատիվ մշակույթը, հանրության վստահության իրավիճակը և այլ հարցեր: Բերված օրինակը ցույց է տալիս, որ առանց նախապես գնահատելու այն ներգործությունը՝ հոգեբանական, տեղեկատվական, սոցիալական, տնտեսական, որն իրավակարգավորումը իր ձևով և բովանդակությամբ կունենա հասարակական հարաբերությունների մասնակիցների վրա (հենց մասնակիցների՝ իրավահարաբերության սուբյեկտների, որոնք ցուցաբերում են *կամային* վարքագիծ), հնարավոր չի լինի կանխատեսել իրավունքի նորմի կենսագործումը հասարակական հարաբերություններում: Կարելի է բերել բազում այլ օրի-

նակներ, որոնց մանրամասն վերլուծությունը հնարավոր չի լինի մեկ հոդվածի շրջանակներում:

Այսպիսով՝ ավանդական իրավագիտությունը չի տալիս պատասխան այն հարցին, թե ինչ է իրավական կարգավորման *որակը*, և ինչ չափանիշներով է հնարավոր այն գնահատել: Իրավագիտությունը «հասարակական հարաբերությունների կարգավորիչ», «իրավաչափ վարքագիծ», «սոցիալական կարգավորման համակարգ» երևույթները ուսումնասիրում է զուտ իրավական բնութագրերի շրջանակներում: Ինչպես արդեն նշվել էր, այսպիսի գծային, ճյուղային մոտեցումն այլևս հնարավորություն չի տալիս գիտական հետազոտության առարկա դարձնելու իրավունքի կենսագործման հիմնախնդիրն իր բոլոր հարթություններով, քանի որ իրավունքն ինքը բարդ համակարգ է: Հետևաբար, իրավունքի՝ հասարակական հարաբերությունների կարգավորման միջոցով ցանկալի հանրային բարիք ստեղծելու պայմանները պետք է հետազոտման առարկա դառնան իրավունքի տեսության կողմից՝ իրավաձևավորման և իրավունքի կենսագործման փոխկապակցված հիմնախնդիրների համատեքստում: Այս խնդիրը լուծելու համար իրավունքի տեսությունը կարող է հաջողությամբ հենվել այլ գիտությունների մեթոդական և գործիքային նվաճումների վրա՝ ադապտացնելով դրանք իրավական իրականության առանձնահատկություններին:

МЕЖОТРАСЛЕВЫЕ И ИНТЕГРАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ ТЕОРИИ ПРАВА К СОВРЕМЕННЫМ ПРОБЛЕМАМ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА

Виктория Оганян

*Доцент кафедры теории и истории государства и права ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Данная статья посвящена рассмотрению вопроса о роли теории права в переосмыслении назначения права как социального регулятора и элемента соционормативного регулирования – не просто регулирования общественных отношений, а регулирования, направленного наиболее эффективным способом на достижение общественного блага. Классические парадигмы теории права не действуют при обсуждении и решении подобного вопроса, в связи с чем в статье обосновы-

валяется необходимость применения межотраслевого интегрального подхода к изучению поведения человека в правоотношении, а также рассматривается возможность применения методологического инструментария других наук для этой цели. В частности, автором применяется концепция теории игр и равновесия Нэша в процессе прогнозирования поведения субъектов правоотношений, что является важнейшим условием для выработки адекватного правового положения и претворения в жизнь целей правового регулирования.

INTERDISCIPLINARY AND INTEGRAL APPROACHES TO CONTEMPORARY PROBLEMS OF REALISATION OF LEGAL NORMS

Victoria Ohanyan

Docent at the YSU Chair of Theory and History of State and Law,

Candidate of Legal Sciences

The article refers to the role of legal theory in evolution of understanding the role of law as a social regulator and the element of socio-normative regulation of the society. This role is not just to ensure regulation, but rather ensure the most efficient regulation aiming at common good. Classical paradigms of legal theory do not allow for consideration of this issue, so the article argues the importance of applying interdisciplinary integral approach to examining human behavior in legal relationship, as well as presents the possibility to apply the methodology, tools and instruments, developed by other branches of science. In particular, the author analyses the application of game theory and Nash equilibrium in the process of predicting the behavior of people – parties of legal relationship, which is a vital prerequisite for elaboration of adequate legal rule and achievement of the goal of legal regulation.

Բանալի բառեր – ավանդական իրավագիտություն, միջճյուղային մոտեցում, բարդ համակարգ, խաղերի տեսություն, Նեշի հավասարակշռություն, իրավունքի կենսագործում

Ключевые слова: классическое правоведение, межотраслевой подход, сложная система, теория игр, равновесие Нэша, реализация права

Keywords – classical jurisprudence, interdisciplinary approach, complex system, game theory, Nash equilibrium, realization of legal norms